

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૦૪૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૫૧૨ ૩૨૫૨૧

વિષય ટ-૨-૧

વીર કેસરી નાટકનો ટુંક સાર.

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ જલમ નદીનો કીનારો, રાજરજવાડા-
ઓની સભા, સીકંદર મહાન એલેક્ઝાંડરને નદી ઉતરતો અટકાવી યુદ્ધ
કરવાની ક્ષત્રિ રાજકર્તાઓએ પ્રતિજ્ઞા કરવી, ઈંદીરાકુમારીએ યુદ્ધમાં
વિજય મેળવનારને પરણવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી, જય માટે હીંદેવીએ
પ્રગટ થઈ આશીષ આપવી, સીકંદરના દુત એલ્સીસ્ટીયનને સભામાં
બોલાવવો, દુતે રાજકર્તાઓને સંધી કરી માર્ગ આપવાનો સીકંદરનો
પેગામ સંભળાવવો, પુરુષ (પોરસ) પ્રમુખ સર્વ રાજકર્તાઓએ
સીકંદરનો પેગામ નાકમુલ કરી યુદ્ધ આરંભવાનો જવાબ આપવો
તેથી સીકંદરશાહ સાથે દુતે કરેલા સંકેત મુજબ એક તીલસ્માતીક
સંદુક કે જે તોપ છે તેના જોરથી દુત સભામાંથી અંબાલીકા રાજ-
કુમારીનું હરણ કરી આવ્યો જય છે.

ટુંકલો.

—પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ રાજમહેલ પાસેનો રસ્તો; શુશુવંતી
તથા સુહાસીની પોતાના પતિ કે જેઓ પરસ્પરીલંપટ છે તેઓને ભય
પમાડી યુક્તિથી ઠેકાણે લાવવાની આમનસામન સલાહ કરે છે, તેવા-
માં ત્યાં રાહુમલ આવે છે, સુહાસીની તરફ પ્યારના ઉલ્કરા કાઢે છે,
સુહાસીની તેને મળતી થઈ પોતાને મુકામે આવવા કહે છે રાહુમલ
જય છે, બાદ પોકળસીંહ આવે છે, શુશુવંતી પ્રત્યે પ્યાર જાહેર કરે
છે, તે પણ પોકળસીંહને પોતાને મુકામે આવવા કહે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થળ જલમ નદીને કીનારે સીકંદરની ડાવ-
ણી એલ્સીસ્ટીઅન અંબાલીકાને ઉઠાવી લાવી તેને શાહ સાથે સંધીના

કરાર કરવા સમજાવે છે ભય આપે છે, અંબાલીકા તે વાતને તર-
છોડી કાઢે છે, બંનેમાં રસાકસી, હથીયારોથી પરસ્પર હલ્લો કરે છે,
સંકેત મુજબ સીકંદરશાહનું ત્યાં અચાનક આવ્યાનો ડોળ કરી આવવું
એફિસ્ટીયનને જાગરી કરતાં શકવો, એફિસ્ટીયનનું જવું અંબાલીકા
સીકંદરને જોતાં જ મોહ પામે છે, સ્વદેશ પ્રત્યેની લાગણી જતી રહે
છે. સીકંદરશાહ અંબાલીકા પ્રત્યે માનભરી રીતે વિનય કરે છે. અં-
બાલીકા પ્રેમાસક્ત બની સીકંદરને અનુમોદન આપે છે, સીકંદર આ-
શ્ચર્ય સાથે અંબાલીકાના મનનો ફેરફાર સમજી જાય છે. અને તેનો
લાભ લઈ અંબાલીકા તરફ ઢીલસોળી જાહેર કરે છે, અંબાલીકા મર-
માણી ભાષામાં શાહનો પ્રેમ માગે છે. સીકંદર વિષય વીલાસને ધી-
કારનાર હોવાથી અંબાલીકાની માંગણીને અંતરથી નાકબુલ કરે છે
પણ રાજ્ય પ્રકરણીય નીતીને અનુસરી સમયાનુસાર અંબાલીકાના
પ્રેમનો સ્વીકાર કરે છે, અંબાલીકા પંજબ દેશ જીતાવી આપવાની,
પુરરાજને કેદ કરવાની, તથા છુપી રીતે અચાનક હલ્લો કરવાની મુક્તિ
બતાવે છે. બદલામાં પોતાના બંધુ તક્ષશીલને પંજબનું રાજ્ય આપવા
તથા ઇંદીરા રાજકુમારી તેની સાથે પરણાવી આપવાની શરત કરે છે.
સીકંદર સર્વ કાંઈ કબુલ કરે છે. તેમાં અચાનક નદીમાં મૂહાન
જળચર પ્રાણી જેવું તરતું દેખાય છે. સીકંદર અને અંબાલીકા તે
જોવા નદી કાંડે જાય છે જળચર પ્રાણી સ્ટીમરનાં રૂપમાં ફેરવાઈ
જાય છે સેના સાથે પુરરાજ તેમાં માલમ પડે છે. સીકંદરને ભયભીત
કરી પુરરાજ અંબાલીકાને છોડાવી જાય છે.

રૂબરૂ.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્વર્ણ ઇંદીરાનો મહેલ સુંદરી અને સાહેબો-
ઓનો પ્રેમસંગાર સંબંધી આનંદી વાર્તાલાપ, ઇંદીરા તેમસીંહ વીગેરે

આવે છે લડાઈમાં ઉતરવા સેન્યની વ્યવસ્થા કરે છે. તેમસીંહ પોતાના પુત્ર સરોજને દેશ સેવામાં રજુ કરે છે, તેમસીંહને લશ્કર લઈ આવવા, જવાનો હુકમ ઈંદીરાનું આરામ માટે જવું. પૂર્વ પ્રેમી સરોજ અને સુંદરીના પ્રેમી મેળાપ.

પ્રવેશ ૫ મો—સ્થળ તક્ષશીલનો મહેલ તક્ષશીલ ઈંદીરાને મેળવવા માટે યુદ્ધમાં વિજય મેળવવા નીશ્ચય કરે છે. ઈંદીરા આવેછે. તક્ષશીલની આસક્તી. યુદ્ધમાં વિજય થતા ઈંદીરાનું કહેવું. તક્ષશીલ અંદર જાય છે. અંબાલીકાનું આવવું ઈંદીરા અને અંબાલીકાની સીકંદર સંબંધે વાતચીત, અંબાલીકા શાણપતથી ઈંદીરાને ફાડાવાની તબીબી ચલાવે છે, ઈંદીરા તેનો આશય સમજી જાય છે, બન્નેમાં મત ફેરવાઈવાદ અને વીરહતા ઈંદીરા જાય છે. તક્ષશીલ આવે છે અંબાલીકા તક્ષશીલને ભલેરે છે, ઈંદીરા પુરને ચાહે છે, અને પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે એક પુરના લાભ માટેજ છે, એવું દસાવે છે, બગીચામાં પુર તથા ઈંદીરાને છુપા મળેલા આપવાનો ઠરાવ કરે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—ઈંદીરાનો ખાગ, ઈંદીરા પુર સંબંધે પ્રેમાદ્યાર કાઢે છે, પુરરાજ આવે છે, ઈંદીરા તેને અંબાલીકાના ફરેબની હકીકત જણાવે છે, પુર તેઓ ખુટલને છોડી દેવા વીચાર રાખે છે, ઈંદીરા તક્ષશીલને હાથપર રાખવાની સલાહ આપે છે, પુર તે સલાહ માને છે, અંબાલીકા તક્ષશીલ સાથે આવી પુર અને ઈંદીરાને શુભચુપ વાતો કરતાં બતાવે છે, તક્ષશીલ તે જોઈ બેમાઈ ક્રોધ પામે છે.

પ્રવેશ ૭ મો—સ્થળ પોકળસીંહનો મુકામ, સુહાસીની પાસે રાહમલ આવે છે, કામદીકાની આગળથી કરે છે. સુહાસીની તેને બતાવે છે. સંકેત મુજબ શુભવંતી પુર પેશમાં ત્યાં આવે છે. રાહમલ છુપાય છે, શુભવંતી રાહમલને બતાવવા ઉપરગંગ વાર્તા ચલાવે છે.

મુશ્વત્તી બહાર થાય છે. ધારણા પ્રમાણે પોકળસી હ આવે છે. રાહુ-
મલ ગભરાય છે તેને આવેય પહેરણી સુંદરી તરીકે રજુ કરે છે. મુશ્વ-
ત્તી ઘરમાં છુપાય છે, પોકળ અંદર આવે છે. ત્રીરૂપે રાહુમલને જોઈ
આશ્ચર્ય થાય છે, સુહાસીની ઉલટી ટાંગ પોકળના ગળામાં નાખે છે.
પરત્તી લપટને પ્રત્યક્ષ પકડી પાડવાની કુક્તિ કરી છે, એમ સમજાવી
પોકળને શરમીટો બનાવે છે, રાહુમલ જન બચ્ચો સમજે છે.

પ્રવેશ ૮ મો—તક્ષશીલનો મહેલ, બેઠીલ અનેલો તક્ષશીલ
તેને અંબાલીકા આવી વિશેષ ઉશ્કેરે છે, સીકંદરથી મીત્રતા કરવા
અને પુરને પકડાવી દેવા, ઇંદીરાને પકડી કબજે લેવા સલાહ આપે છે,
વ્યથા મનનો તક્ષશીલ ઇંદીરાને મેળવી આપવાની કબુલાત લઈ તેમ
કરવા કબુલ થાય છે, ઇંદીરા આવે છે, તક્ષશીલ તેની પાસે પ્રેમ
માંગે છે. ઇંદીરા પોતાની શર્તના સખ્યથી હાલ તેમ ન કરી શકવા
લાચારી જણાવે છે તક્ષશીલ લડાઈમાં ન ઉતરવાને પોતાનો ઠરાવ
જણાવે છે. ઇંદીરા ઉપલાલ કરે છે, અંબાલીકા સંકેત પ્રમાણે સેના
સાથે ઇંદીરાને કેદ છે.

ટુલો.

પ્રવેશ ૯ મો—જેલમ નદી કાંઠે કીલ્લો અંબાલીકાની યુક્તી
મુજબ સીકંદર સેના સાથે નદી તરી આવે છે. દુગાનો શોર પોકળ
થાય છે પુરરાજ જુજ સેના સાથે આવી પહોંચે છે. યુદ્ધ થાય છે.
પુર સીકંદરને હાંપવે છે તેટલામાં પાછળથી આવી તક્ષશીલ પુરરા-
જને કેદ કરે છે.

ટુલો. રૂપ.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો.—રથજી તક્ષશીલના મહેલમાં સીકંદરનો દરબાર વીજ્યના વૃક્ષગીત. પુરરાજ પર અંતરની ચાહના હોવા છતાં કસોટી કરવા માટે ઉપરથી નારાજ બતાવવાની એક્ષીસ્ટીયનને સુચના કરી તેને પુરરાજને બોલાવી લાવવા મોકલે છે. પુરરાજનું કેદી હાલતે આવવું, સીકંદરે તેને માશી માંગી સંધીના કરાર કરવા કહેવું. પુરરાજે તે વાત ઇન્કાર કરવી, શાહે છળથી કરેલા વિજ્યને નાક-ખુલ કરવો. સીકંદરે બહાનાથી પુરને સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો પુરએ તેથી ચલીત ન થતાં શાહેને નીતીનો બોધ કરવો. સીકંદરે હમ કસવો. પુરએ દ્રઢતાથી તેનો જવાબ વાળવો. તલવાર બાજીની માંગણી, એક્ષીસ્ટીયને અંબાલીકા તથા તક્ષશીલે પુર-સાથે તલવાર બાજીમાં ન હિતરવા શાહેને સલાહ આપવી, વીર ધર્મને અનુસરી સીકંદરે પુરરાજની માંગણી માટે પ્રસન્તા જણાવી પુરરાજને મુક્ત કરી તેને તલવાર આપવી, પુરરાજ તથા સીકંદરનું દ્વંદ્વયુદ્ધ. સીકંદરની હાર, એક ગ્રીસ સરદારે શાહના બચાવમાં રહી પુરરાજને જખમી કરવો. સીકંદરે સરદારના અનિતીના કૃત્યપર ક્રોધ કરી તેનો વધ કરવા જણાવે કહેવું. પુરરાજે તેને ક્ષમા આપવા શાહેને કહેવું સરદારનો જણાવના હાથથી બચાવ.

ટુલો.

પ્રવેશ ૨ જો.—રાહુમલનો મુકામ, સુહાસીની તથા ગુણવંતીનો સંકેત પોકળસીંહનું આવવું. કામઢીકાની આતુરતા, ગુણવંતી બહાનાં બોળાને વખત વીતાડવો, ધારણા પ્રમાણે રાહુમલનું આવી લાગવું, પોકળનું બચબીત થવું, તેને પુતળું બનાવી ઉભો રાખવો, રાહુમલનું અંદર આવવું, પુતળું : જોઈ વિરમય. ગુણવંતીએ

જાણી જોઈને ફેંસલો કરવા દેવો, રાહુમલે બૈંમ ખાઈ પુતળાને તપાસવું, પોઠળસીંહ ખુદશો પઢવો આ ગોટાળાનો ખુલાસો માંગવો, ગુણવંતીએ રાહુમલને ચતુરાઈથી ઉલટો સપડાવવો, સુહાસીનીને બહાર આવી રાહુમલ ક્યાં છે તે પૂછવું, રાહુમલ તથા પોઠળ બન્નેનું મળ રાવવું, સુહાસીનીએ રાહુમલ પોતાને ચાહે છે, તેવી વાત કરવી રાહુમલે યુક્તિથી પોતાના બચાવમાં કોઈ બીજોજ મારો વેશ લેનાર તેને ચાહનાર છે એવો જવાબ દેવો અને તેને પકડી લાવી બતાવવાને બહાને ખસી નીકળવું. પોઠળસીંહે બચ સમજી જઈ પચાતાપ કરવો. પોઠળને ગુણવંતીની સીખામણ, સુહાસીનીપર પોઠળનો પ્રેમ.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થળ તક્ષશીલના મહેલમાં જલનો ભોગ અંબાલીકા તથા તક્ષતીલ ઈંદીરા અને પુરમાં કલહ કરાવવાની યુક્તિ રચે છે, પોઠળસીંહને ગામડીઆનો વેશ કરી કપટ પત્ર આપવા પુર રાજ તરફ મોકલે છે, સીકંદરે ઈંદીરાને બોલાવવી, પુરરાજના મૃત્યુની ખોટી ખબર આપી તક્ષશીલ સાથે પરણવા ફરમાન કરવું, ઈંદીરાએ તેથી આઘાત પામવો, તક્ષશીલને ધીકારવો, કસોટી કરી ઈંદીરાપર સીકંદરે મનમાં ખુશ થઈ તેને ઉપરથી દમકપટી તક્ષશીલને પરણવાનો વિચાર કરવા માટે એક રાતની મુદત આપવી. શાહનું જવું, તક્ષશીલે ઈંદીરાને સમજાવી દમ દેવો ઈંદીરાએ હઠતા જણાવવી, બળા-હારની તૈયારી, સરોજનું અચાનક આવવું ઈંદીરાને બચાવી તક્ષશીલને કેદ કરવો.

ટૂંકણો

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ, પુરરાજનો મુકામ જખમી હાલતે પુરરાજ વીધીની વીચીત્રતા વીચારે છે, પોઠળસીંહનું ગામડીઆના વેશે આવવું પુરરાજને પત્ર આપવો. પુરરાજે પત્ર વાંચવો, ઈંદીરાનો તક્ષશીલ-પર ઉપરનો પત્ર છે એમ જાણવું, પત્રની ખીનાથી કોપીત તથા ઉદાસી

થવું, ઈંદીરા તક્ષશીલના ખ્યારમાં છે, એવો બહેમ, પત્ર પાછો આપવો, પોકળે જીલથી પત્ર અહીં આપ્યો છે એમ ખુલાસો કરવો. અને પત્ર લઈ જવો. ઈંદીરા તથા સુંદરી આવે છે, ઈંદીરા તરફ પુરરાજની ઇતરાજી ખુલાસો, ઈંદીરાની દલીલ, પુરનો તીરસ્કાર, ઈંદીરાનો આસોસ અને સીકંદર રૂબરૂ સમ્યાઈ જાહેરમાં લાવવા ઠરાવ જણાવી જવું.

પ્રવેશ ૫ એ—રાહુમલતું મકાન, ગુંજવંતી સુહાસિની તથા પોકળસીંહ રાહુમલને ઠેકાણે લાવવાની રચના રચે છે. પોકળસીંહ રાહુમલનો વેશ લે છે, રાહુમલ આવે છે તેને નક્કી તરીકે ખનાવે છે. અસલ રાહુમલ તરફ પોકળસીંહ રજી થાય છે રાહુમલને આશ્ચર્ય અને જુઠાણમાં સપડાયા સંબંધી ખેદ. રાહુમલે પોતાનું ખરાબઈ કહેવું. સહુએ તેને ફટકા મારી કાઢી મુકવો રાહુમલે નીરપાય સુહાસિનીને ચાહનાર પોતેજ છે, એમ કણુલ કરવું, હમશીકલ (મળતા બહેરાનો) ગોટાળો સમાપ્ત થવો. ગોટાળાના કારણરૂપ પરબી લંપટપણના અપરાધ માટે પશ્ચાતાપ, અને પોતાની પત્નીઓની નેક ચાલ માટે શીદાગીરી જણાવવા.

પ્રવેશ ૬ ઠા—સ્થળ, તક્ષશીલના મહેલમાં સીકંદરને દરબાર, પુરરાજને બોલાવી છેવટ કસોટી કરી મીતતા કરવાના સીકંદરનો વીચાર, પુરરાજને તેડી એલશીસ્ટીયનતું જવું. વેશ બદલો કરી ઈંદીરાનું આવવું, ફરીયાદ કરવી, ન્યાય માટે સીકંદરનું વચનદાન મેળવી પોતાનું શીયળભંગ કરવાની પેરવી કરનાર સખ્તના સાક્ષી તરીકે સીકંદરપર ઈંદીરાએ તોહમત મુકવું, સીકંદરનો કોલ, ઈંદીરાનું જાહેર થવું, પુરરાજનું આવવું, તક્ષશીલનું આવવું, સીકંદરે ઈંદીરાને ઉપલક્ષ રીતે આમ, ઢોંગ-સોંગ કરવા માટે દોષીત મણુવી, પુરરાજપરનો ખ્યાલ તથા તક્ષશીલને પ્રસ્થવા કહેવું. પુરરાજનું ઈંદીરાને તેવી

દરજ પાઠવા રહેવું, પુરરાજે તટસ્થ રહેવું, ઈંદીરાએ પુરરાજ તરફ પ્રેમ જાહેર કરવો, બાદશાહે પુરરાજને તટસ્થ રહેવા માટે તથા ઈંદીરાને હુકમ ન માનવા માટે ગુન્હેગાર ઠરાવી કેદ કરી વધનો હુકમ દેવા, ઈંદીરા તથા પુરરાજની ઉદાસીનતા શીક્ષા બોરી લેવા તૈયાર થવું, સખત કસોટી જરૂરોને ગરદન ધરવી સીકંદરનું તેઓની ધર્મ નીતી અને દૃઢતા માટે અત્યંત પ્રસન્ન થવું. શીક્ષા માફ, પ્રેમથી ભેટવું અને નેકીના બદલા તરીકે મીત્ર બનાવી સમગ્ર પંજાબનું રાજ્ય અપેક્ષ કરવું, આ બનાવથી અંબાલીકા તથા તક્ષશીલનું દ્રેષે બરાવું, પોતાના ઇનામની માગણી, શહેનશાહે તેઓને તેઓના કૃત્યનું જાન કરાવવા ઇનામને બદલે અપરાધી જણાવવો, તેથી ઉસ્કેરાઈ જઈ તક્ષશીલ સીકંદરપર હુમલો કરે છે. સીકંદર તેને ઠાર મારે છે.

ટુલ્કો, ડ્રોપ.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ કોહીમાં પર્વતમાં રાજમહેલ, ઈંદીરા પુરરાજે તીરસ્કાર કર્યા સંબંધી શોચમાં સાહેલીઓનો વીનોદ પ્રસંગ કદી અંબાલીકાને લઈ સીકંદરનું આગમન, કપટપત્ર રજૂ કરવો. અંબાલીકાની મુખજુબાની, પુરના મનનો સંદેહ જવો, અંબાલીકાનો ન્યામ, પુરરાજના માનને ખાતર અંબાલીકાને મારી ઈંદીરા પ્રત્યે પુરરાજે પ્રયાણમાં બેઠેમ કર્યા માટે ક્ષમા માગી, અબેદ પ્રેમ.

પ્રવેશ ૨ જો—સરોજ સુંદરી સરોજનું આનંદી મીલન, લગ્ન માટે ઈંદીરા દેવીની આજ્ઞા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવાનો ઠરાવ, પુરરાજનું આવવું, અંબાલીકાની ક્ષીણતાલપર તબીબ રાખવા સરોજને મોકલવો.

પ્રવેશ ૩ જો—અંબાલીકા સીકંદર પોતાના બાઈને મળી,

તે માટે તથા પોતાના અપમાન માટે વીચાર કરે છે. પોકળસીંહ તથા રાહુમલ તેમાં મદદ કરનાર તરફિ ઓસ સરદાર કે જેને સીકંદરે શીક્ષા કરી હતી, તેને હાવી મેળવેલો છે. તે સર્વ મળી સીકંદરના ખુનનો ઠરાવ કરે છે, અને તે ખુન કરાવવા માટે સીકંદરના અંગરક્ષક સૈનીક અમલદારને કહેવામાં આવે છે. અંગરક્ષક બે અમલદાર આ કામ માટે ના કહે છે. જેથી અબાલીકા તથા સરદાર અમલદારોનું ખુન કરવા તત્પર થાય છે, શાહી અમલદારોનું ખુન, સરોખનું આવવું બેદ જાણી લઇ શાહને બાતમી પહોંચાડવા જવું.

પ્રવેશ ૪ થો—સીકંદરની છાવણી, સીકંદરને પુરરાજ તથા સરોજ આવી કાવતરાની જાણ કરે છે, યુક્તિ ગોઠવવી, સર્વેનું કુપાઇ જવું, ખુનીઓનું આવવું, સીકંદરની જગોએ સીકંદરના બાવલાપર બા, સીકંદર તથા પુરરાજે ખુનીઓને પકડવા.

ટેબલો.

પ્રવેશ ૫ મો—રથ જાહના ખુનના અંજમની વાટ જોતા રહેલા પોકળસીંહ તથા રાહુમલને સરોખસીંહ તથા એલશીસ્ટીયન સદાધથી પકડે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—સીકંદરનો દરબાર, સીકંદર પુરરાજ તથા ઈદીરા વીગેરે સમક્ષ પકડાએલ અબાલીકા તથા ઓસ સરદાર વીગેરેને લાવવામાં આવે છે પાપીઓનો ન્યાય, પાપીઓનોપૂર્ણ પશ્ચાતાપ, દેશદ્રોહી અબાલીકાનો મરીને પ્રાયશ્ચીત કરવાનો ઇરાદો, સીબત જાણીને તેમે બચાવવા સીકંદરનો ઇરાદો. પુરની તેમાં સંમતી, આનંદ પ્રસંગના માનમાં શુન્હેગારોને ક્ષમા, સીકંદરે નેકીવંત ક્ષત્રીનરોની કદર ખુબી પુરરાજની મીત્રતાની સલામતી તથા પુરરાજ અને ઈદીરા તેમજ સરોજ સુદરીનો હરતમેજાપ શુભાશીર્વાદ, હતિ શુભમ.

શ્રી વીરકેસરી નાટકની પાત્ર સંકલના

પુરુષ વર્ગ.

સીકંદર... } ઓસ દેશનો જગતજીત પાદશાહ.
(મહાન અલેક્ઝાન્ડર)

પુરરાજ (પારસ) ... પંજાબ હાહોરનો મહારાજ

તક્ષશીલ ... પંજાબ પૈકી એક બુપતી.

એલફીન્ડીયન ... સીકંદરશાહનો દુત.

ઓસીય સરદાર... ... સીકંદરનો અંગરક્ષક અમલદાર

તેગસીંહ... ... ઇંદીરા કુમારીનો સેનાપતી

સરોજસીંહ ... તેગસીંહનો પુત્ર

પોકલસીંહ... } તક્ષશીલના ખંડીયા રાજાઓ
રાહુમલ ...

સ્ત્રી વર્ગ.

ઇંદીરાદેવી ... કોહીમા પર્વતની રાણી

અંબાલીકા ... તક્ષશીલની બહેન

મુંદરી ... ઇંદીરાની સખી

મુહાસીની ... પોકલસીંહની સ્ત્રી

ગુણવતી... ... રાહુમલની સ્ત્રી

સ્થળ—પંજાબ—હાહોર—તમકનગર,

સીવાય દરબારી, ભરકરી, હારપાળ અને વારંગનાઓ વીચેરે.

॥ श्रीः ॥

वीर કેસરી

નાટકનાં ગાયનો.

મુત્રધાર—

૧

જ શ્રી બંસીધારી પ્રજપતિ બનમાલી
બલીહારી બલીહારી વંદુ વહાલા વારી વારી
મંગલ મુરત પ્રભુ પ્રિતી વારીધી
પાહી પાહીહે પ્રાર્થ સારથી શ્રેયના નીધી
તવકૃતિ રસવતી કરકરધારી હરિ સુષ્પી વિનંતી
મહદ વરદ પદ તમારૂં સફળ કરો—સીદ્ધ કરો
કામના હે શ્રીપતિ—

બાળાઓ—

૨

તીર તરફ તન ધરીને શુરવીર રણધીર આઁયા
દેવ હુંહંભી ગડગડીયાં પ્રીતેથી સુર સુંદરીએ વધાઁયા
અટલ અડગ ભીવણ પણ દેશ હીત લીધ
કેશરીયાં કરી રણમાળા ધરી અભય ખ્યાલા પીધા
શીર સોખ્યાં દેશ દાઝમાં સુખે સુચશ વહોરી લીધા
જગ અમર નામ કીધા એવા દેશ ભક્તએ—તીર
સ્વતંત્રતામાં પુરુષ પ્રસાદર કેસરી બળવંતા
ધર્મ નિતિમાં ધર્મ ધુરંધર મહારથી મદમાતા

હિંદ માતાના પુત્ર પનોતા અનમીને અટંક
દેશે દેશ દીધા ડંક એવા બહાદુર બંકાએ—તીરો

રાજ મંડળ

૩

જય રહો જય રહો હિંદના નરેશનો સ્વદેશનો
સદાય જય રહો.

હાં દેશની સ્વતંત્રતા શ્રેષ્ઠતાં સ્વાધિનતા

કાયમ દાયમ રહો—

માતૃ સેવાના પ્રસાદથી ધર્મ નીતિના પ્રતાપથી

યશ વરો શુરનરો જંગે ચડો—

ગુણવંતી

૪

અરે ઓ હિંદ હિતેન્દ્રુ હિંદના લગનની રીત સુધારો
લાયક ભેડલાં મેળવો જેથી થાય સંસાર સુખાળો—અરે
ખાળ લગ્ન ને વૃદ્ધ લગ્ન કે પૈસાના લગ્ન થાય
શુભ સ્વભાવ વિરૂદ્ધ લગ્નથી દેશનો ઢાટ વળાય
હાય લાગે અંતર લહાય—અરે

હીરાના હાર ને માતીની માળામાં નથી સંસારમાં સુખ
અમે જેથી નવ યોવના નારીને જુગતી ભેડી વિના
હઃખ હઃખ સંસાર માહે ન સુખ—અરે

ગુણવંતી—

૫

આપ પાપડ વાડીમાં પધારભે લેરીલાલ
મંદીરની સામે મકાન છે, નીચે દેશી દાડની દુકાન છે.
રંગરંગીલી ચાલ મારી પાડોશમાં તુળશી ક્યારાનું નીશાન છે
(છબમાં) તુળશીના આડનું નીશાન છે—લેરીલાલ.

અખંડને અભંગ આજ સાંજ પહેલા આવજો
હડતાળવાળાનું તોફાન છે જખંડ હડતાળવાળાનું
તોફાન છે—દહેરીલાલ૦

પોકલ—જોખંમ ભરેલું કામ પુરી પંચાત છે ધાસ્તી છે
આફતમાં જાન છે, મારા બાપ ધાસ્તી છે—દહેરીલાલ૦

અંબાલીકા

૬

સુંદર ગોરી ગોરી છબી આ લાગે ખ્યારી
હારે મારા પ્રેમી પાતળીઆજી તનમન તમપર વારી
પ્રણય પરિક્ષક છે દિલગીરીઆદર્શ પામી મુજ
લોચન ઠરીયાં

પ્રીતે પળજો સુખકર નૌતમ ન્યારા
ના ભુલી જશે મનહર મોહન મારા
હારે મારા મંદીર વસીયા જની પ્રીયની પુજારી

સાહેલીઓ—

૭

રે જની જીવતી જોબન ઉભરાતી
સુંદર શું સોહાતી, મદન મદમાતી —રે જની
મનહર મયંક મુખ મુગ્ધા મધુરી
અલખેલી ઇંદ્રની પરી
ખંજન નયન નેહ બીનાં રસીલા
બકુટીમાં ભુરકી ભરી મોહન મંત્ર મારે છે બાહુગરી
ગૌરઅંગ રંગ ઢંગ દેવ સુંદરી—જની

સાહેલી-સુંદરી—

૮

સાહેલી-મીઠી મીઠી રસ ખ્યાલો પાશે રસીલા લાલા

મુંદરી-અરે નરે જા જાણ્યા સહુ ઠંઝ તમારા
 સાહેલી-આનંદે દેશો દેશો રમિકા રતિ દહાવા
 મુંદરી-જાણું ન કાંઈ બાઈ વચન વદો શું આવાં
 સાહેલી-પ્રીયતમ તનમન હરનારા

નટખટ છલખલ ભરપુર રસખાણુ જ્ઞાનવાન

મુંદરી-છોડો ચાળા-મીઠા

મુંદરી સરોજ— ૯

મુંદરી-હાંહારે દર્શન દેભેરે મુદ્ધ લેભેરે છળીલા પ્રીય પ્રાણુ
 સરોજ-હાંહારે હરદમ તારીકે રઠ લાગીરે માર્યા તે મોહખાણુ
 મુંદરી-હાંપ્રીયતમ અનુપમકો નગીના મારા તનમન છું કુરખાન
 સરોજ-હાં દીલજર અમુલ્ય છે હૈયાના હીરા સુખકર છે
 રસખાણુ—હાંહારે૦

મુંદરી-સોભાજ્ય શણગાર મારા તનમાના માલોક મારા
 સરોજ-પ્રીતિની પીયુષ ધારા પ્રીયતમના જીવન ખ્યારાં
 મુંદરી-વારી વારી જાઈ હું બલીહારીરે મન મોહન લાક્ષ
 સરોજ-ખ્યારી ખ્યારી લાગેશી છળી તારીરે દીલ હરણી દારા
 મુંદરી-પાછ છે પ્રેમ જુટી
 સરોજ-દીધું છે દીલ લુટી
 મુંદરી-એમ ?

સરોજ-હા.

દીદીરા—

૧૦

નરે નરે કોયલ કાળી તારી ટહુકારી
 લાગે અઠારી જખમઠારી-નરે નરે

વીરહીનીને શીઠ વીહારે
 સર જેવાં સ્વર શાને હૃદયારે
 બળતીને બાઈ બહુ થું બાળે
 લાગે કલેજે કટારી—ઝરે ઝરે.

સુહાસીની—

૧૧

કેવો ખાધો ગોળને સાટે ખોળ હારે ધીક ધીક
 હરાયા ઢોર હવે તમે હાથમાં આવ્યા ચોર
 તમોને જોઈ હું લાલ

પોકળ—એતો જરા કરતો હતો હું તાલ તમો આવું જુઠું
 સહાએ ન આળ

રાહુ—જુઓ મારા કરડી ખાધા ગાલ પુરાવો સાફ છે હાલ

સુહાસીની—પીજરામાં પકડાયો ઉંદર

રાહુ—ફાવરા જતાં ફસાઈ પડયો

પોકળ—આવી છે આફત આમ

રાહુ—કેવી દીધી થાપ બેટાળ આમ

પોકળ—પાળ આવી દગલબાળ—

ઇંદીરા—

૧૨

હું પદ તમે હરામી ફનીઆ નથી સદાની
 જર જોર ને જુવાની સહુએ થવાની ફની
 સાચી સલાહ માનીરે કરણી કરો મનની
 મમતા મુકોને પ્રાણી સહુ અંતે મુલુખાણી
 આ જુઠી છંદગાનીરે સ્વપ્ન સમી લ્યો બાણી

કોઈ આવ કોઈ કાલે પરલોક પંથ ચાલે
જમદુત આવી જાલેરે દુનીયા દુખી જવાની

અંક ખીજો.

વારાંગનાઓ—

૧૩

જયવીર મહા રણધીર સીકંદરશાહ સદા જયવંત રહો
દીલ રહેમતે પ્રેમથી પુણ્ય રહો બળ બુદ્ધિ પ્રતાપ અનંત રહો
યશ સુયશ છવાઈ રહો તુજ ગાન શુભીજન ખાઈ રહો
તુજ આશુ અખંડ દીપાઈ રહો નીત મંગળ હર્ષ વાધાઈ રહો

વારાંગનાઓ—

૧૪

ધારી આજ ધન્ય ધન્ય સુખકર અવસર
ખેઠા તખ્તપર અલીબા નામવર
અમકત હુદાઈ જેની જગ સુવિમળ
શુભ ગાઈએ નરનારી જઈએ વારી બલીદારી
આવો સખીરી કીજે નૃત્યગીતવર

ગુણવંતી—

૧૫

થન ગન થૈયા (૨) નાચો નચૈયા નાચો
સાધીને સુરતાલ ગરીન ગીનધા (૩) હા હા
તમે વેશ મજાનો લાવ્યા

રાહુમલ—તમે લાગો છો હડકાયા

ગુણવંતી—તમે બલા લાગમાં આવ્યારે

ઠીક આવ્યા ખુબ આવ્યા ખેશ આવ્યા

પોકળ—લાકનો ખાવા માર-થન ગન

ગુણવંતી—તમે પુરા છે પુણ્યશાળી

રાહુમલ—મળી તક સોનેરી સારી

પોકળ—અમો કૃત્યા જોઈ પરનારી રે હાય નારી

વોય નારી ઉદ્ધ નારી

ગુણવંતી—ઓરા આવોને લાલ

રાહુમલ—ગદી ગીનધા (૩) થનગન

ગુણવંતી—

૧૬

ઠાકોરશ્રી ઠેકાણે આવ્યા

બહુ પસ્તાયા દોડી દોડીને ધરાયા -ઠાકોરશ્રી

સુહાસીની—આશીરવાદે અર્થ સરેના ભયથી કામ સરે છે

એ ન્યાયે અમ સ્વામીનાથને ભુગતીથી સપડાવ્યા

શરમાવ્યા સમજાવ્યા-ઠાકોરશ્રી

ગુણવંતી—સીધી આંગળીએ ઘી ના નીકળે

વાંકી બીજ પુજાએ શઠની સાથે શઠતા કરવી

એ જગ વચન વદાયાં વંચાયાં કહેવાયાં-ઠાકોરશ્રી

ઈંદીરા—

૧૭

ખાંધી આશા પ્યારા તારા પ્રેમમાં

નષ્ટ આશા અજે મારા પ્રેમમાં

સખત મુશ્કીલ ધર્મ સાચા પ્રેમનો

કાઠી આપું પ્રાણ પ્રેમમાં

જેને વીતી તેજ જાણે આ સીતમ

ઈંદીરાની લાગી જવાળા પ્રેમમાં

દીલમાં આવે છે કે ભેગણ હું ખતું

થઈ દીવાની દીનદાસ પ્રેમમાં

પોકળ-ગુણવંતી— ૧૮

ભેખોરે ફટકાથી ભેખો (૨) પુરેપુરો હ પોખોરે

અને કરી નાખોને ચાખો ફટકાથી ભેખો

રાહુમલ-ભેખોરે ફનીઆના લોકો ભેખો જેવો માખોરે

આની ક્યાં મુકવો પોકોરે ફનીઆના લોકો

શીયાલવું ઘર ધણી થઈ બેઠું બંબે બંબજ આદ્ય

ગુણવંતી-મુહું બોલવા જતાં ભે ભે ઉલટું ઉંધુ મારું

પોકલ-અસલીયો પીટાય બંદો નકલીયો હરખાય

રાહુમળ-બેર આંધળે કુટાયરે ફનીઆના લોકો-ભેખોરે

મુહા— ૧૯

મારે લેવી મોજડી. (૨) મજાની લેવી મોજડી.

મીતારીઓવાળી રેશમ જેવી રૂડી.

ઓ ખ્યારા ચાહે તારી છંદગી વેચાય—મારે લેવી

ગુણવંતી—મારેલેવી મોજડી (૨) લાહોરી રૂડી મોજડી

જરીયા બરેલી કુલેથીએ હલકી.

ઓ ખ્યારા ચાહે તારૂ લીલામ થઈ જાય—મારેલેવી.

રાહું—ચાલો લઈ હઉ મોજડી (૨) ખસ ચમચમ જાલો

મોજડી સ્લીપર કાળી દીલપસંદ રૂડી.

ઓ ખ્યારી મોજડીની શી છે વીસાત—ચાલો

ગુણવંતી—મારે લેવો ઘાઘરો (૨) ઘેરાળો રૂડો ઘાઘરો

ધુધરીઓ વાળો રંગ બેરંગી રૂડો

ઓ ખ્યારા ચાહેતારો બંગલો વેચાય—મારેલેવો

પોકલ—ચાલ તને લઈ દઉં (૨) હીલદાર તને લઈ દઉં

સોનેરી સાડી ખાસ બનાવસની.

એ પ્યારી ધાધરાની શી છે વીસાત—ચાલ તને

૨૦

ડાચી વાલીયા મોડ મોહારવે નયના વાલીયા લેચલ નાલવે
તેરી ડાચી દે ગલ વીચ તનીયા મંચતો પીર મનાવન ચલીયાં
ટર અશકદા બેડા પારવે.....દે ડાચી

તેરી ડાચી દે અજબ સીંગારવે સાનુ દેદે રોજ હીદારવે
ડાચી વાલીયા મોહમુહારવે એ નેના વાલીયાં લેચલ નાલવે
તેરી ડાચી દે પ્યારે નયનવે શાનુ દેખે જીન નાંહી ચેનવે
કર આશકદા બેડા પારવે.....દે ડાચી.

ઈંદીરા—

૨૧

જબ હીલ ન હો કાબુમેં તો કયા મેરી ખતા હય 'યેહ શાનેખુદાહય
સચ હય જો મહોબ્બતસેં તો કીસ્મીને કહાહય આફત હયબલા હય
આઝારે મહોબ્બતસે તો અલ્લાહી બચાએ ચેહ ગમન હીખાએ
ચેહ દર્દ વો હય છસકી નહી કોઈ દવા હય બેકાર દુઆ હય
શયદાકો લગે કોસને અંદાઝ તો દેખો કુછ ગૈર તો કરો
મરના હય તો મરનેકે સીવા કોન છયા હય આખીરકો ફના હય

અંક ત્રીજો.

ઈંદીરા—

૨૨

હા...હેલા અલબેલાં સાહેબા,

પુર મોહની લગાડી લલના,

ઈંદીરા—થયા છે પતિ આ તનના

ચરણ ચરણ તમ તારણ તરણ મમ
હાં.....રૂડા રઢીઆળા ચામળા—હાં છેલા
રતિને કામ જેમ એક રૂપ પ્રેમમાં છે

પુરૂ—પુરના પ્રાણ પ્યારી ઈંદીરાના પ્રેમમાં છે

ઈંદીરા—રસીલા સમ મારા સર્વદા સમીપ રહેજો

પુરૂ—બની શમ ઉર્વશી સદા પ્રિતીનું દાન દેજો
ઘડી પણ નવ કરું ન્યારા સુખકર સુંદર વર મારા
મગન મગન મન વરયો આનંદ ધન
હાં.....રૂડા રઢીઆળા—હાં છેલા

સુંદરી—

૨૩

બની સુંદર અલભેલા લાલ, ધરીને ંહાલા
આવો ઉમંગમાં

સરોજ—બન્ધો આતુર અલભેલી આજ, સફળ કાજ
આનંદ અંગમાં—બની

લગની પુરી લગાડી તેં કૃતાર્થ કરી

સુંદરી—નવલ વેલી પ્રેમી તરૂવર સાથ વરી
સુષી અમૃત સમ વ્રેણ પ્રાણ છે શુભતાન
પ્રીતિ તરંગમાં બની સુંદર—

કામણ કર્યા શા કહોને છબીલા, ભામાને લોળવી આમ

સરોજ—ઉત્તમ અતુલા શુભે કરીને, ગેશી કર્યો તેં શુભામ

સુંદરી—મુખના મધુરા અગ્નિ બાણ હું મુતારા —બની.

રાહુ—

૨૪

આકૃતનો જમાનો આવ્યો ભારે ઉપજ્યો છે
નથી ઉગરવા આરો ચારો આમ આકૃત છે

ચોકળા—ઠાર હરાયા ડો પુરાયા અકે નંગ બે
કડાં લોઢાનાં જડયાં હાથમાં ઠણઠણ ઠણઠણ કે
પાપી ક્યાં જમને કે તેને કોઈ દાદ ના દે

ચારો આમ આકૃત છે

સરોજ—કરણી તેવી પાર ઉતરણી ખોદે તેજ પડે
ભલા ભુંડાનો ખડલો ભગવત લીધા રીનાનારે-પાપી ક્યાં.
એકીસ્ટિયન-વેશ કર્યા બહુરૂપી બનીયા લંપટતા કાજે
મોટા ઘરના થયા પડોણા સપડાયા અંતે
હવે કોઈ દાદ ના દે તારો થયા પાપથી ખે-ચારો આમ.

ઈંદીરા—

૨૫

થવાનું ના થવાનું નબુમી કોણુ એવો છે,
ન બાણુનું બનકી નાથે, સવારે શું થવાનું છે ?
હતી શલ્યા રૂપે અહલ્યા, જગતમાં વાત બહેર છે,
ન બાણુનું જ્ઞાની ગૌતમે, સવારે શું થવાનું છે ?
હતા કૌરવ અને પાંડવ, જગતમાં મહાબળી ચોદા
ન બાણુનું બીજમ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે ?
રમ્યા બુગટું સહુ સાથે, વિભુતી સૌ ગયા હારી,
ન બાણુનું ધર્મ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે ?

શાન્તિ

શાન્તિ

શાન્તિ

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

અમારી કંપનીનાં નીચલાં નાટકોનાં ગાયનોની ચોપડીઓ
જ્યાં અમારો મુકામ હશે ત્યાંથી નીચલી કીંમતે શકડેથી
અથવા વેસ્ટ્યુપેબલ પાર્સલથી મંગાવ્યાથી મળશે.

ચોપડીનું નામ. કિંમત. ચોપડીનું નામ. કિંમત.

વીર-અજીત ...	૦-૪-૦	ન્યાયસીધુ ૦-૪-૦
જ્યાકુમારી...	... ૦-૪-૦	ધર્મજોશ ૦-૪-૦
અહલ્યાબાઈ ...	૦-૪-૦	સતી-સવિતા ૦-૪-૦
સીદ્ધ સત્ત્વન્દ્ર ...	૦-૪-૦	રંગતરંગ ૦-૪-૦
ચંદ્રગુપ્ત ૦-૪-૦	ભારતવીર ૦-૪-૦
વીર-કેસરી...	... ૦-૪-૦	વીર-રમણી ૦-૪-૦
સ્વયંવર ૦-૪-૦	મેઘ મયુરી...	... ૦-૪-૦
બાલુવાહન...	... ૦-૪-૦	યોગમાયા ૦-૪-૦
આત્મબળ...	... ૦-૪-૦	મહાત્મા તુલસીદાસ	૦-૪-૦
સત્રાહ અશોક ...	૦-૪-૦	શુવન નોકા...	... ૦-૪-૦

બચુભાઈ શીવપ્રસાદ

માલેક

શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ.

